

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ НАЙВАЖЛИВІШИХ ВАЖЕЛІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Здійснено аналіз роботи Національного банку України у сфері грошово-кредитної та валютної політики в сучасних умовах нестабільності економіки країни. Досліджено нормативно-правову діяльність Національного банку України. Проаналізовано діяльність Національного банку України у сфері валютного регулювання задля виявлення в подальшому перспектив зміцнення і розвитку національної валюти та банківської системи загалом.

Ключові слова: Національний банк України, банківська система, валютна політика.

Постановка проблеми. Ситуація в економіці України дедалі погіршується і у зв'язку з останніми подіями стає напруженішою. Наприклад, минулого року погіршилася кон'юнктура на світових товарних ринках, відтак – умови доступу до зовнішнього фінансування. Звичайно, коли ми говоримо про погіршення економіки загалом, маємо на увазі сукупність її ключових елементів, зокрема банківський сектор, де найважливішу роль виконує центральний банк країни.

Перед Національним банком України з року в рік постають дедалі значніші виклики щодо забезпечення і підтримання стабільності банківської системи та економічних процесів в країні.

Національний банк України завжди забезпечував виконання покладених на нього функцій і завдань згідно з чинним законодавством України. Так, наприклад, забезпечив минулого року цінову стабільність і сприяв покращенню стабільності банківської системи. Проте, незважаючи на це, потребують доопрацювання питання діяльності центрального банку у сфері валютної і грошово-кредитної політики задля забезпечення розвитку банківської системи та зростання ефективності економіки України.

Метою статті є дослідження діяльності Національного банку України у здійсненні банківського нагляду і реалізації грошово-кредитної та валютної політики.

Завданнями статті є:

- розкрити сутність поняття «Національний банк»;
- визначити права Національного банку України щодо реалізації грошово-кредитної і валютної політики;
- проаналізувати останні заходи Національного банку України щодо забезпечення стабільності банківської системи.

Стан дослідження. Питання центрального банку, банківської системи та нагляду не раз ставали предметом дослідження в працях таких науковців: О. Барановського, О. Горалько, І. Д'яконової, Дж. М. Кейнса, П. Самуельсона, Т. Смовженко та ін.

Наведені матеріали в статті та результати дослідження спираються на висновки, оприлюднені в матеріалах офіційних публікацій Національного банку України [1].

Вклад основних положень. Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України» та іншими законами України [1].

Так, згідно із Законом України «Про Національний банк України», Національний банк є економічно самостійним органом, який здійснює видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису, а у визначених Законом випадках – також за рахунок Державного бюджету України [2].

Також зауважимо, що Національний банк має відокремлене майно (оскільки є юридичною особою), яка перебуває у його повному господарському розпорядженні.

Важливим є і те, що Національний банк не відповідає за зобов'язаннями органів державної влади, а органи державної влади, своєю чергою, не відповідають за зобов'язаннями Національного банку (окрім випадків, коли вони добровільно беруть на себе такі зобов'язання) [2].

Відповідно до Конституції України, основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Під час виконання своєї основної функції Національний банк повинен зважати на пріоритетність досягнення та підтримки цінової стабільності в державі [3].

Національний банк також сприяє додержанню стійких темпів економічного зростання та підтримує економічну політику Кабінету Міністрів України за умови, що це не перешкоджає досягненню цінової стабільності та стабільності банківської системи. Перелік інших

функцій Національного банку описано в статті 7 Закону України «Про Національний банк України» [2].

Розглянемо результати діяльності Національного банку України упродовж 2013 року. Так, наприклад, виважена грошово-кредитна політика Національного банку забезпечила стабільність цін: споживча інфляція становила лише 0,5%, а базова інфляція – лише 0,1% (0,8% у попередньому році).

Водночас динаміка грошових агрегатів упродовж року не допускала дисбалансів монетарного характеру та була адекватною макро-економічним процесам у державі [1].

Національний банк України в умовах стриманої динаміки споживчої інфляції у 2013 році реалізував заходи, спрямовані на підтримку та розвиток економіки загалом, зокрема шляхом зниження своїх процентних ставок; покращив умови щодо управління власною ліквідністю шляхом зниження вимог до зберігання банками обов'язкових резервів; в результаті проведення монетарних операцій підтримав ліквідність банківської системи на належному рівні.

Ураховуючи усі труднощі макро- і мікросередовища у 2013 році, банківська система розвивалася динамічніше, ніж у минулому році.

Головним є те, що банки значно збільшили кредитування реального сектора економіки. За 2013 рік приріст становив 14,7% або 90 млрд. грн, що більш ніж у 3 рази перевищує аналогічний показник у 2012 році. Зростання відбулося переважно за рахунок операцій у національній валюті. Водночас тривало поліпшення якості кредитних операцій [1].

Приріст ресурсної бази банків зріс, порівнюючи з попередніми роками, на 13,3% або на 128 млрд. грн. Основний чинник цього – зростання довіри до банківської системи. За рік вклади фізичних осіб збільшились на 19,2% або на 70 млрд. грн [1].

Це дозволяє зробити висновки про те, що для Національного банку України ключовими пріоритетами залишаються питання стабілізації, ефективності та розвитку банківської системи в цілому та її окремих елементів.

Розглянемо динаміку попиту і пропозиції на іноземну валюту на валютному ринку в 2013 році. Упродовж більшої частини року спостерігалось стале перевищення обсягів надходжень іноземної валюти від нерезидентів над переказами на їхню користь.

Наприкінці звітного періоду відбулося сезонне збільшення попиту на іноземну валюту, посилене негативними ринковими очікуваннями внаслідок дії внутрішніх суспільно-політичних чинників (рис. 1) [1].

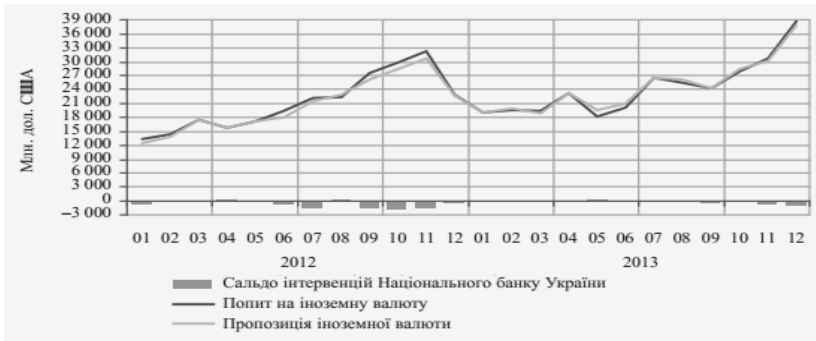

Рис. 1. Окремі показники безготівкового сегмента валютного ринку [1]

2013 року більшість операцій із купівлі та продажу іноземної валюти здійснювалась у безготівковій формі. Це пояснюється зростанням її частки в загальному обсязі операцій на валютному ринку порівняно із 2012 роком.

Загалом 2013 року чиста пропозиція безготівкової іноземної валюти становила 1,6 млрд. дол. США, тоді як у 2012 році чистий попит на валюту становив 7,8 млрд. дол. США. Середньоденний обсяг операцій з іноземною валютою підвищився в 2013 році на 17,1% завдяки збільшенню як валютного попиту (на 14,9%), так і пропозиції (на 19,3%) [1].

Здійснимо аналіз операцій з готівковою іноземною валютою за 2012–2013 рр. (рис. 2).

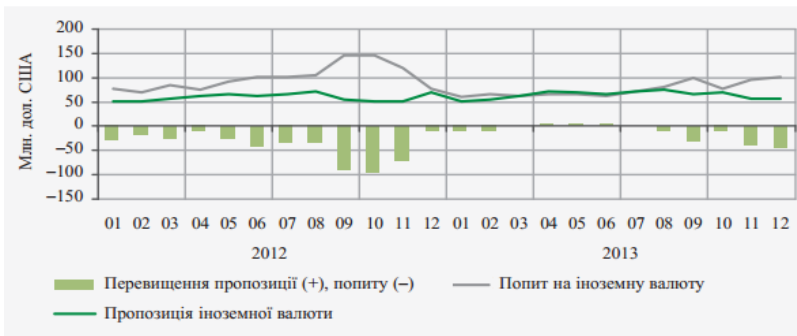

Рис. 2. Операції з готівковою іноземною валютою [1]

Розглядаючи готівковий сегмент валютного ринку в 2013 році, варто виокремити його збалансованість. Про це свідчить, наприклад, середньоденний обсяг операцій з іноземною валютою, який зменшився на валютному ринку на 11,8%, при цьому знизився попит з боку населення на іноземну готівку, але збільшилась пропозиція на неї.

Динаміка показників готівкового сегмента валютного ринку у 2013 році коливалась. Наприкінці літа 2013 року чистий попит на валюту відновився, але наприкінці осені через суспільно-політичну нестабільність – підвищився. 2013 року чистий попит на готівкову іноземну валюту становив 2,9 млрд. дол. США (в еквіваленті), що в 3,5 рази менше, ніж у 2012 році (10,2 млрд. дол. США) [1].

Розглянемо зміни валютного курсу гривні до таких іноземних валют, як долар США та євро, щоб побачити, наскільки суттєві зміни відбулись із початку року до сьогодні (табл. 1).

Таблиця 1

**Офіційний курс гривні до іноземних валют (долар США, євро),
встановлений Національним банком України за період
із 01.01.2014 до 01.10.2014 рр. [1]**

Дата	Кількість одиниць	Офіційний курс гривні	
		до долара США	до євро
01.01.2014	100	799,3000	1104,1530
01.02.2014	100	799,3000	1080,3339
01.03.2014	100	969,9400	1339,7781
01.04.2014	100	1099,8100	1516,4180
01.05.2014	100	1140,0000	1580,2680
01.06.2014	100	1187,7564	1616,1801
01.07.2014	100	1178,5498	1609,6653
01.08.2014	100	1196,3280	1600,5672
01.09.2014	100	1311,4112	1729,4891
01.10.2014	100	1295,5218	1630,1551

Обмінний курс гривні до долара США у 2014 році коливався у більш широкому діапазоні, ніж у попередніх роках. Так, мінімальний курс на початку року становив 799,3000 грн за 100 одиниць доларів США. Упродовж року (до 01.10.2014) курс долара США до гривні збільшився до 1295,5218 грн. за 100 одиниць долара США.

Якщо порівняти курс на початок року і на 01.10.2014 р., то можна побачити суттєву різницю (курс гривні до 100 одиниць долара США зріс на 62,08%). Таке зростання, практично від 8 грн до 13 грн

свідчить про зниження конкурентоспроможності нашої валюти на валютному ринку. Аналогічну ситуацію можна побачити зі збільшенням обмінного курсу гривні до євро (з початку року до 01.10.2014 р. зріс на 47,63%).

Найбільше зростання відбулося літом через підвищення валютного попиту, посилення нестабільності економіки і політичних подій у державі. Зауважимо, що поступове зростання курсу виникло у лютому через паніку фізичних осіб. Населення розпочало знімати з депозитів свої кошти і масово за них купувати долари США. Через це Національний банк України розпочав розглядати варіант введення обмеження на зняття коштів із депозитів, але вже було пізно.

Для підтримки цінової стабільності в державі Рада Національного банку України щорічно розробляє Основні засади грошово-кредитної політики. Головним напрямом грошово-кредитної політики на 2015 рік має стати зниження показника приросту індексу споживчих цін за рік до рівня близько 9%. Зростання реального ВВП у 2015 році передбачається на рівні 1,0%, приріст монетарної бази прогнозується на рівні 20%. Прогнозні значення узгоджено між відповідними органами державної влади України та Міжнародним валютним фондом у рамках програми «Стенд-бай» [1].

Підкреслимо, що Члени Ради зважили на заплановане скорочення витратної частини кошторису Національного банку, а саме – наміри позбутися центральним банком непрофільних активів і скоротити витрати на утримання персоналу. Такий підхід регулятора до витрачання державних коштів наразі відповідає непростій ситуації сьогодення, в якій опинилася економіка України.

Ключовою подією останніх місяців стала зміна голови Правління Національним банком України. Вперше посаду голови НБУ очолила жінка – Валерія Гонтарева. Її призначили на посаду Голови Національного банку України за поданням Президента України, Верховна Рада підтримала її кандидатуру 349 голосами народних депутатів.

З останніх заходів нової голови НБУ було проведення наради з більш ніж 80 керівниками банків 3 і 4 груп. Вони мали можливість поспілкуватися з керівництвом Національного банку та висловити пропозиції щодо підвищення ефективності роботи банківської системи в надзвичайно складних умовах сьогодення. Найважливішим питанням була валютно-курсова політика. Тож сьогодні найважливішим завданням валютно-курсової політики Національного банку України є усунення дисбалансів, які виникають в економіці у зв'язку із загостренням військової ситуації на сході країни. «Заходи, запроваджені Національним банком України для заспокоєння валютного ринку, є тимчасовими

і спрямовані на те, щоб утримати бізнес та населення від різких та необдуманих кроків. Також ми сподіваємося на підтримку банків і конструктивний діалог з ними», – зазначила Валерія Гонтарева та закликала банки інформувати Національний банк про необхідність коригування окремих положень нормативної бази, які загрожують стабільній роботі банків та їх клієнтів [1].

Нагадаємо, що Правління Національного банку України ухвалило постанову від 29.08.2014 р. № 540 «Про введення додаткових механізмів для стабілізації грошово-кредитного та валютного ринків України» (Постанова № 540).

Постанова № 540 набирає чинності з 02 вересня 2014 року та діє до 02 грудня 2014 року включно, тобто передбачені зазначеною постановою тимчасові заходи діятимуть упродовж трьох місяців. Ці заходи мають на меті недопущення використання фінансової системи України для відмивання грошей і фінансування тероризму та створення належних умов для ефективного використання діючих механізмів контролю, спрямованих на запобігання відпливу капіталу та призупинення проведення операцій, що мають підвищений ризик їх використання з протиправною метою [1].

Національний банк урахував суспільно-політичну напругу в країні, а також сучасні економічні проблеми. Ця постанова спрямована на недопущення використання фінансової системи України для відмивання грошей і фінансування тероризму та врегулювання ситуації на валютному ринку України.

Після впровадження такого виду постанови, банк залишається активним учасником валютного ринку України, здійснює інтервенції на міжбанківському ринку з урахуванням впливу всіх ситуативних чинників на валютний курс і проводить валютні аукціони. Зауважимо, що проведення цільових валютних аукціонів сприятиме стабілізації і укріпленню курсу національної валюти та закріпленню своїх позицій на валютному ринку.

З огляду на позитивні наслідки застосування Національним банком України антикризових заходів у сфері валютного регулювання та поточний стан валютного ринку України, Правлінням Національного банку України було прийнято постанову від 22 вересня 2014 року № 591 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України [1].

Цією постановою було зменшено максимальний розмір суми продажу іноземної валюти одній особі в один робочий день до суми, еквівалентній 3 000 гривень.

Крім того, Постанова передбачала запровадження додаткових антикризових заходів у сфері здійснення деяких валютних операцій,

а саме – імпорту без увезення товару на територію України, перерахування резидентами за межі України коштів в іноземній валюті з метою викупу в нерезидентів корпоративних прав, здійснення операцій на підставі індивідуальних ліцензій, тощо [1].

Зараз складно прогнозувати, на якій позначці зупиниться долар, але вважаємо, що до кінця року буде коридор між 12 і 13 грн за 1 одиницю долара США. На жаль, сьогодні багато факторів впливає на це. Все залежить як від експортерів, завдяки яким надходить валюта в нашу країну, так і від політичної ситуації в країні. Поки центральна влада не контролюватиме усю територію країни, це створюватиме валютні ризики, які впливатимуть на курс національної валюти.

Висновки. Перед Національним банком України постало складне завдання у 2014–2015 роках, а саме – стабілізувати основні сектори економіки, такі як банківський, грошово-кредитний та валютний, які були послаблені через вплив останніх політичних подій на Україні. Звичайно, щоб відновити і в подальшому покращити економіку країни потрібен час, але основні заходи потрібно впроваджувати сьогодні.

Необхідно зупинити постійні «скачки» курсу нашої валюти до іноземної. Для цього потрібно стабілізувати політичну ситуацію та здійснювати адекватне валютне регулювання з боку Національного банку, яке дало б змогу знизити темпи такого зростання, яке бачимо сьогодні.

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.

2. Про Національний банк України: закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV // Верховна Рада України (офіційний веб-сайт Верховної Ради України). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.

3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.

Горалько О. В., Силкин О. С. Нормативно-правовая деятельность Национального банка Украины как один из важнейших рычагов обеспечения экономической безопасности государства

Осуществлен анализ работы Национального банка Украины в сфере денежно-кредитной и валютной политики в современных условиях нестабильности экономики страны. Исследована нормативно-правовая деятельность Национального банка Украины. Проанализирована деятельность Национального банка Украины в сфере валютного регулирования для выявления в дальнейшем перспектив укрепления и развития национальной валюты и банковской системы в целом.

Ключевые слова: *Национальный банк Украины, банковская система, валютная политика.*

Goralko O. V., Sylkin O. S. Normative activity of the National Bank of Ukraine as one of the most important key factors of providing the state economic security

The article deals with the analysis of the activity of the National Bank of Ukraine in the frame of monetary and exchange rate policies in the current conditions of instability of the economy. The regulatory activities of the National Bank of Ukraine are investigated. The analysis of the activities of the National Bank of Ukraine in the field of currency regulation is given to identify further prospects for the strengthening and development of the national currency and the banking system as a whole. The purpose of this article is to study the operation of the National Bank of Ukraine in banking supervision and implementation of monetary and exchange rate policy.

The materials of the paper and the results of research based on the findings are published in the Official Publications of the National Bank of Ukraine.

Acute deteriorating of economic situation in Ukraine in connection with recent events is becoming more strained. For example, in the past there was a deterioration in the world commodity markets, which resulted in deteriorating terms of access to external financing. And of course, when we talk about the deterioration of the economy in general, we mean the sum of its key elements. In particular, the banking sector, which is crucial central bank. The National Bank of Ukraine posed a challenge in 2014 – 2015 years, namely to stabilize the main sectors of the economy such as banking, monetary and exchange that have been weakened by the impact of recent political events in Ukraine. Usually it takes some time to recover and continue to improve the economy, but the basic steps to implement are needed today.

Key words: National Bank of Ukraine, the banking system, monetary policy.

Стаття надійшла 9 жовтня 2014 р.

УДК 336

Х. І. Кайдрович

ЕНЕРГЕТИЧНИЙ РИНОК УКРАЇНИ: ФІНАНСОВІ ВИМІРИ

Проаналізовано основні нормативно-законодавчі акти держави з проблем розвитку енергетичного ринку України. Охарактеризовано сутність поняття «енергетичний ринок держави». Вивчено стратегію розвитку енергетичного ринку України. На підставі наведеної структури ринку подано його основні фінансові виміри. Узагальнено проблеми розвитку ринку електроенергетики України в контексті забезпечення енергетичної безпеки держави та економічної безпеки загалом, а також підходи до їх вирішення.

Ключові слова: енергетичний ринок, учасники енергетичного ринку України, фінансові виміри ринку електроенергетики, проблеми розвитку ринку електроенергетики.